

aliisque transcendentibus, et de decem prædicamentis, et de principiis ac causis universalibus. Hoc tamen posito, nihilominus juxta mentem Aristotelis, citato loco, naturalis philosophia esset prima scientia seu philosophia, saltem dignitate et præstantia, quoniam ageret de nobilissimo objecto, scilicet, de substantia ut sic, et de omni substantia; et consequenter etiam ageret de primis causis rerum et principiis, non quidem secundum abstractionem mentis, sed secundum rem.

31. Undetandem dicitur probabilius videri, in eo casu non fore necessariam scientiam metaphysicæ specialem, et a naturali philosophia distinctam. Ratio est, quia tunc philosophia ageret de omni substantia, et consequenter de omnibus accidentibus, etiam de quantitate prout est proprietas substantiæ, et quoad entitatem et essentiam ejus, et quatenus distinguitur, tam ab ipsa substantia, quam ab aliis omnibus proprietatibus ejus, quia tota hæc consideratio quantitatis non abstraheret a materia sensibili, nec excederet latitudinem objecti philosophiæ. Atque eadem ratione ad eandem philosophiam spectaret omnium prædicamentorum divisio et consideratio, quia nihil in eis esset re ipsa non fundatum in substantia sensibili; nec enim latius se extenderent prædicamenta accidentium, quam prædicamentum substantiæ. Rursus omnium essentialium, omniumque causarum realium consideratio ad philosophiam spectaret, propter eandem causam. Ac denique pari ratione eadem ageret de prædicatis communibus substantiæ, et accidentibus, nec propter illa sola oporteret specialem scientiam constituere, quia non abstraheret a materia sensibili, et conceptus entis non esset alius a conceptu entis materialis. Neque obstaret, quod ratio entis et similes communes essent rebus mathematicis et physicis; quia illa communitas solum esset secundum convenientiam realem, non secundum aliquam peculiarem abstractionem pertinentem ad constituendum objectum scientiæ. Sicut etiam nunc quantitas continua et discreta conveniunt in communi ratione quantitatis, et tamen non datur una mathematica communis, quia physica sufficienter tractat de illa convenientia et ratione communi, in qua non reperitur specialis abstractio constituens peculiare objectum scibile; ita ergo esset in eo casu.

32. Ad tertium testimonium, ommissa Soti et aliorum expositione, dicentium illam pro-

positionem esse falsam: *Quicquid est præter ens, est non ens*, quia ens simpliciter dictum accipitur pro substantia; hoc enim in rigore falsum est, ut infra ostendam, et præterea, servata proportionem prædicati et subjecti, adhuc esset verum dicere, quidquid est præter ens, esse non ens; hac (inquam) ommissa expositione, respondetur Aristotelem non negare ens posse esse medium syllogismi, neque hac de causa rejicere rationem Parmenidis, sed quia et sumebat esse ens unum proprie et in rigore, cum solum sit analogum; tum etiam quia voce unius æquivoce utebatur; sic enim ex præmissis supra positis concludebat, id quod est, seu ens, esse unum; ergo quidquid est præter unum, est nihil; ut ita conficeret omnia unum esse, quæ est manifesta æquivocatio, nam ipse intendebat omnia esse unum in re ipsa; ens autem si præcise sumatur, et quasi immobiliter, non est hoc modo unum, sed ratione tantum; si autem sumatur distributive, et pro singulis entibus, sic quidem unumquodque ens unum est, non tamen omnia sunt unum.

33. Ad quartum negatur illa expositio; cum enim ait Aristoteles ens existere in omnibus, sed non similiter, non recte exponitur, id est, non uno conceptu, sed non eodem modo, quia de substantia simpliciter, de aliis vero secundum quid dicitur, ut D. Thom. exponit. Quintum solum probat ens non esse tale medium, quod proprie contrahatur ad inferiora per aliquid, quod non sit ens, sed per simplicem determinationem, qua unumquodque genus seipso est ens, et tale ens, quod verissimum est, ut latius videbimus, sect. 5 et 6, non tamen excludit medium conceptum ex confuso modo concipiendi nostro. Ad sextum respondeo imprimis, Aristotelem nullam ibi mentionem facere decem primorum generum; sed absolute ait, quædam esse quæ de aliis prædicantur, de ipsis autem nihil; quod nos possumus exponere de transcendentibus, de quibus nihil ut superius prædicatur, sic enim restringenda videtur illa propositio; nam ut æquale, nihil est de quo non possit aliquid prædicari, nam ipsa transcendentia de se invicem prædicantur proprie, et non omnino identice. Unde si quis velit de decem generibus illud membrum exponere, necesse est ut aliter illud restringat ad prædicata superiora, quæ sint genera vel species, nam absolute quomodo potest esse verum, cum evidenter constet multa de primis generibus prædicari? Imo ipse Aristoteles, 2 Posterior., c. 14, si-

gnificat, prædicata superiora, seu universaliora quædam contineri infra genus, quædam vero de aliis dici etiam extra genus, quod expositores omnes dictum esse intelligunt propter ens, et similia.

34. *Conceptus entis, etiam ut comparatur ad inferiora, est præcise ab illis.* — Ultimo sequitur ex dictis, ens non solum dicere conceptum unum et præcise, prout absolute abstractum consideratur, sed etiam prout comparatur ad inferiora, ut de eis prædicetur, vel existens in eis consideretur. Probat, quia post quæcumque notitiam abstractivam conceptus communis a particularibus, potest intellectus facere comparativam; ergo illud ipsum, quod abstractum est in ente, potest ad inferiora comparare; non est enim major repugnantia in conceptu entis quam in aliis communibus, sed potius est eadem ratio, scilicet, quia totus ille conceptus est in ipsis inferioribus, sive ab eis re distinguatur, sive ratione tantum, hoc enim nihil refert; imo, quo minor fuerit inter illa distinctio in re, eo verius unum attribuetur alteri; sic enim, quamvis sapientiam Dei præscindamus, et ratione a Deo distinguamus, illam ad Deum comparantes, vere ac proprie dicimus sapientiam esse in Deo. Ad hunc ergo modum ratio entis præcise concepta recte ad substantiam et accidens comparatur, et in eis esse dicitur, et hoc modo fiunt hæc prædicationes, *Substantia est ens, et, Accidens est ens.* Unde confirmatur, quia omnis hæc comparatio vel compositio fit ex simplicibus conceptibus; ergo postquam intellectus concepit præcise ens, potest simul concipere substantiam vel accidens secundum proprios conceptus, quia hi conceptus simplices non habent inter se repugnantiam, ut per se constat; ergo similiter potest tunc intellectus ens ad substantiam comparare tanquam in illa existens, et similiter ad accidens; ergo conceptus entis, etiam ut comparatus ad conceptum substantiæ et accidentis, est secundum rationem præcise ab illis.

35. Dices: ergo conceptus entis, etiam ut inclusus in inferioribus, est præcise ab illis, quod repugnat supra dictis; quia inclusus in inferioribus, nihil aliud est, quam ipsa, quia nihil in ipsis est quod non sit ens. Sequela vero patet, quia ens non potest comparari ad inferiora, vel prædicari de illis, nisi ut est in illis; ergo, si ut dicit præcise conceptum, comparatur ad inferiora, etiam ut est in illis, erit præci-

sus. Respondetur esse æquivocationem a modo concipiendi nostro ad rem ipsam, et e contrario. In rigore ergo negatur sequela, quia, licet conceptus entis, qui a nobis præscinditur secundum rationem, sit in inferioribus, tamen ut est præcise, formaliter loquendo, non est in inferioribus, id est, non habet in illis eum statum, seu modum essendi quem habet per denominationem extrinsecam ex præcise intellectus. Quando autem dicitur hic conceptus, etiam ut præcise, comparari ad inferiora, eisque attribui, non est sensus, quod secundum eam præcise seu denominationem attribuat inferioribus, sed solum quod ratio illa sic concepta ad inferiores comparata in omnibus illis inclusa inveniatur. Quocirca, si non fiat illa reduplicatio de ratione entis ut præcise, sed simpliciter sit sermo de ratione entis præcise concepta, verum est rationem illam esse in inferioribus, et in eis omnino et intime includi, et nihilominus ratione præscindi, quamvis in re non sit præcise.

36. Sed statim urget difficultas, quia juxta hæc nihil videtur deesse conceptui entis ad rationem proprii universalis, nam erit unum in multis, et de multis. Sed hæc difficultas pendet ex duabus rationibus dubitandi in principio sectionis positæ. Una est de univocatione entis, quia si ens non est univocum, illa ratio sufficit ut non sit proprie universale; quomodo autem ex dictis non sequatur esse univocum, et quid illi ad univocationem desit, infra in proprio loco est tractandum, agendo de divisionibus entis; nunc solum assero, omnia, quæ diximus de unitate conceptus entis, longe clariora et certiora videri, quam quod ens sit analogum, et ideo non recte propter defendendam analogiam negari unitatem conceptus, sed si alterum negandum esset, potius analogia, quæ incerta est, quam unitas conceptus, quæ certis rationibus videtur demonstrari, esset neganda. Re tamen vera neutram negari necesse est, quia ad univocationem non sufficit quod conceptus in se sit aliquo modo unus, sed necesse est ut æquali habitudine et ordine respiciat multa, quod non habet conceptus entis, ut latius citato loco exponemus. Alia difficultas erat de modo quo ens descendit, vel trahitur ad inferiora secundum rationem, de qua re paulo inferius propriam faciemus sectionem, quia et obscuram habet difficultatem, et ex aliis prius dicendis pendet.

SECTIO III.

Utrum ratio seu conceptus entis in re ipsa et ante intellectum sit aliquo modo præcisus ab inferioribus.

1. *Explicatio questionis.*—Hæc quæstio videri potest communis omnibus gradibus seu conceptibus superioribus respectu inferiorum, de quibus agendum est disput. 5, sect. 1, et disput. 6, sect. 2. Sed hic habet difficultatem specialem propter transcendentiam entis, et ideo breviter expedienda hic est; supponendo, præter distinctionem realem perfectam, quæ intercedit inter entitates mutuo separabiles, posse in rebus ante intellectum aliam minorem inveniri, qualis esse solet inter rem et modum rei, ut infra latius dicturi sumus. Hic ergo ut certum supponimus rationem entis non distingui realiter priori modo ab inferioribus in quibus existit, quod per se notum est in omni communi prædicato, et a fortiori patebit ex dicendis¹. Inquirimus autem an esse tale vel tale ens, addat aliquem modum ex natura rei, et ante intellectum, distinctum ab ipso ente, ita ut ens, vel tale ens, verbi gratia, substantia, ex natura rei in ratione sua formali distinguantur, quatenus substantia addit aliquem modum, quem non dicit ens.

Argumenta partis affirmantis.

2. *Primum.*—Videtur ex dictis sequi ita esse affirmandum. Primo, quia ratio entis eadem est in re, quæ mente concipitur; sed in mente concepta non includit modum substantiæ vel accidentis; ergo neque in re ipsa; sed rationes substantiæ vel accidentis includunt suos modos; ergo ratio entis in re est distincta ab illis. Major (cætera enim omnia nota sunt) probatur, quia non dicimus rationem entis eodem modo esse in re, quo concipitur, quantum ad modum, scilicet, quem habet ex præcisione concipientis, sed dicimus rationem illam conceptam esse eandem quæ est in re, et hoc videtur per se notum, quia intellectus in hoc conceptu non fingit rem, vel rationem conceptam; ergo eandem concipit quæ est in re.

3. *Secundum.*—Secundo, quæ in re sunt separabilia, in re sunt aliquo modo distincta, quia includunt hæc duo negationes ejusdem rationis seu æquivalentes, maxime in rebus

¹ Disput. 7.

finitis; sed ratio entis est in re separabilis a ratione substantiæ, nam salvatur in accidente, et e contrario est separabilis a ratione accidentis, quia salvatur in sola substantia; ergo est aliquo modo in re distincta ab illis. Dices, rationem entis, quæ est in substantia, non esse separabilem ab illa, neque quæ in accidente, ab illo, et ideo non esse necessariam distinctionem ex natura rei inter illa. Sed contra, nam ad distinctionem ex natura rei sufficit prædictus separationis modus, scilicet, quod alicubi possit una ratio reperiri sine alia; quia, si in re sint omnino idem, non videtur intelligibile, præsertim in rebus finitis, quod non se semper comitentur, quia, quæ in re omnino idem sunt, ubique sunt idem; sed in accidente, verbi gratia, ratio entis et ratio substantiæ non sunt idem; ergo neque secundum se et absolute idem sunt.

4. *Tertium.*—Quod in hunc modum tertio declaratur, quia substantia a parte rei non ex eo est substantia, ex quo est ens (et idem est de accidente); ergo est aliqua distinctio ex natura rei inter conceptum objectivum entis et substantiæ, etiam prout in re sunt in ipsamet substantia. Antecedens patet, quia substantia ex eodem est ens, ex quo accidens, nam in ratione entis unum sunt; ergo substantia non est substantia ex eo quod ens, alioqui quidquid ea ratione constitueretur in ratione entis, constitueretur etiam in ratione substantiæ. Prima vero consequentia probatur, quia distinctio ex natura rei optime colligitur ex effectibus formalibus seu constitutivis distinctis; cum ergo aliud quid constituatur per rationem substantiæ, quam per rationem entis ut sic, necesse est ut in re habeant aliquam distinctionem.

5. *Quartum.*—Quarto, censeri solet difficile argumentum, quia impossibile videtur ut eadem res secundum idem conveniat cum alia, et ab ea differat; sed substantia a parte rei et ante omnem intellectum convenit, seu est similis accidenti in ratione entis, differt autem seu est dissimilis in ratione substantiæ; ergo hæc duo distinguuntur ex natura rei aliquo modo in ipsamet substantia, alioqui secundum idem omnino esset similis et dissimilis accidenti. Quod esse impossibile probatur, quia hæc duo includunt contradictionem, nam convenientia et similitudo dicit aliquam rationem unitatis; similitudo enim fundatur in unitate, ut Aristoteles dixit, 5 Metaph.; dissimilitudo autem dicit potius rationem multitudinis. Et confirmatur, et explicatur con-

tradictio; quia, si in substantia ratio substantiæ et entis est omnino eadem, ergo quicquid est de essentia substantiæ, est de essentia entis, et e contrario; alioqui differrent essentialiter, nam quocumque addito vel ablato mutatur essentia; si autem differunt essentialiter, ergo in re ipsa habent distinctionem aliquam, nam essentialis ratio in re ipsa consistit. Si autem quidquid est de essentia substantiæ, est de essentia entis, sequitur et rationem substantiæ reperiri in accidente, cum quo convenit in ratione entis, et non reperiri, quia revera accidens non est substantia, sed dissimile illi. Sequitur etiam substantiam esse similem accidenti in ratione entis, quia hoc supponitur, et non esse similem, quia ratio entis in substantia non est ejusdem modi cum ratione entis in accidente. Et consequenter etiam sequitur rationem entis affirmari de accidente propter convenientiam cum substantia, et negari posse propter disconvenientiam quam in eadem ratione habere dicitur. Denique convenientia et disconvenientia dicunt relationes essentialiter diversas; ergo requirunt in re fundamenta, et rationes fundandi seu terminandi essentialiter diversas.

6. Propter hæc et similia argumenta opinantur aliqui, ens dicere conceptum objectivum ex natura rei distinctum ac præcisum ab omnibus inferioribus, et a conceptibus quantumvis simplicibus sub eo contentis, ut sunt *substantia, accidens*, et similia; et hæc censeatur communiter opinio Scoti, in 1, d. 3, q. 1 et 3, et d. 8, q. 2, et in 2, d. 3, q. 1; et eam sequuntur Scotistæ, qui a fortiori idem sentiunt de omnibus prædicatis universalibus, de quibus latius inferius.

Vera sententia.

7. Nihilominus dicendum est, conceptum entis objectivum prout in re ipsa existit, non esse aliquid ex natura rei distinctum ac præcisum ab inferioribus in quibus existit. Hæc est opinio communis totius Scholæ D. Thomæ, quam imprimis necessario docent omnes, qui negant conceptum objectivum entis esse ratione præcisum, ut Soncin., Cajet., Ferrar.; et specialiter id declaravit Cajet., in dicto opuse. de Ente et essentia, c. 1, q. 2; et idem tenet Fonseca, loco citato, quamvis de distinctione inter prædicata essentialia superiora et inferiora aliter sentire videatur, 2 Metaph., c. 2, text. 11, et alibi, de quo infra suo loco.

Idem etiam a fortiori, tenent omnes, qui negant genus ex natura rei distingui ab speciebus, vel speciem ab individuis, ut Greg., in 1, d. 8, q. 2 et 3; Capreol., q. 4, art. 3, ad argum. contra 2 conc.; Sonc., 7 Metaph., q. 36; Soto, in Logic., q. 3, art. 2¹. Eandem opinionem specialiter tenet Capreol., in 1, d. 2, q. 1, ad argum. Scoti cont. ult. concl. Et est aperta sententia D. Thomæ, 1 cont. Gent., c. 26, rat. 4; imo et Scotus, 10 Metaph., text. 3, hanc videtur tenere sententiam; constituit enim differentiam inter ens et unum; nam ens (inquit) prædicat eandem naturam realiter et formaliter de generibus, de quibus quidditative prædicatur; unum vero, licet prædicet eandem naturam realiter, non tamen formaliter, quia unum dicit passionem, non essentiam. Quamvis fortasse in alio sensu ibi Scotus locutus est, scilicet, ens dicere essentiam omnium generum, non tamen totam, unum vero omnino esse extra essentiam. Sumiturque hæc sententia ex Aristotele, 8 Metaph., cap. ult., text. 16, ubi dicit, ipsum ens seipso absque aliquo addito determinari ad substantiam, quantitatem, qualitatem, et ideo non poni in definitionibus, quia non dicit determinatam naturam contrahibilem per aliquam differentiam. Et ita exposuerunt Commentator, D. Thomas, et Alex. Alens., ibi; Scot. vero exponit, quod Aristoteles excludat differentias realiter distinctas, non vero formaliter. Sed hoc est aperte contra mentem Aristotelis, et ab ipso etiam Scoto non dicitur consequenter, quia etiam inferiora genera non distinguuntur realiter a suis differentis, sed ad summum formaliter, juxta ejusdem Scoti doctrinam; ergo hanc etiam distinctionem et compositionem excludit Aristoteles in determinatione entis ad sua inferiora.

8. *Prima ratio.*—Ratione probatur primo. Si ens et substantia ex natura rei distinguuntur, vel se habent ut totum et pars, seu includens et inclusum, vel ut omnino condistincta. Hoc posterius nemo dicit, neque apprehendi potest, alias substantia præcise et formaliter sumpta ut condistincta ab ente, non includeret ens, quod est impossibile, cum de conceptu essentiali substantiæ sit esse ens simpliciter. Quod vero nec primum dici possit, probatur, nam, si ens et substantia illo modo distinguuntur, resolvi potest substantia in duos conceptus ex natura rei distinctos;

¹ Vide Anton. Trombetam, 7 Metaph., q. 16; Ant. And., q. 7.

ergo in qualibet singulari substantia datur illa distinctio ex natura rei, quæ antecedit intellectum, et debet esse in rebus ipsis singularibus; illi ergo duo conceptus, non tantum prout a nobis apprehenduntur, sed etiam in re ipsa distinguuntur. Hoc autem esse impossibile ex parte utriusque conceptus ostendi potest, primo ex parte conceptus ipsius entis, nam si in re ipsa præscindit, et distinguitur a modo contrahente ipsum ad esse substantiæ, quæro, quale ens est illud quod manere intelligitur præciso illo modo. Aut enim est ens commune, et ab omni singularitate abstractum, aut determinatum ad singulare ens. Primum est evidenter falsum, tum quia alias in re ipsa esset res universalis et universaliter, quod repugnat, quia illud ens est a parte rei existens, et productum; ergo est intrinsece determinatum ac singulare; tum etiam quia est incommunicabile alteri, præterquam huic substantiæ, si in individuo loquamur. Secundum ergo necessario dicendum est, et tunc interrogo an in ente sic præciso a modo substantiæ sit aliqua distinctio ex natura rei inter communem rationem entis, et tale ens, vel non; nam si est distinctio, redit idem argumentum; oportebit enim resolvere illum conceptum in duos, et sic procedere in infinitum; si vero non est distinctio, ergo, ut communis ratio entis determinetur ad tale ens, non oportet inter ea distinctionem ex natura rei fingere; ergo neque ut determinetur ens ad substantiam; est enim eadem ratio, et omnia argumenta in principio facta applicari possunt ad illum conceptum entis, qui dicitur esse præcisus a substantia, prout in ea realiter existit, et in illo necessario solvenda sunt, et ita nullum manebit fundamentum ad talem distinctionem fingendam. Præterquam quod vix potest mente concipi entitas realis et singularis, et tamen quod in sua intrinseca et essentiali ratione formalissime non includat rationem substantiæ, aut accidentis.

9. Deinde idem ostendi potest ex parte alterius conceptus, seu modi contractivi entis; nam inquiri an in illo intrinsece includatur ens, necne; si non includitur, nihil est; nihil ergo addit substantia supra ens, neque illud potest efficere distinctionem inter ens et substantiam; imo nec potest determinare seu contrahere ens, aut constituere substantiam; quomodo enim id quod est nihil, hæc omnia præstabit? Si autem includitur, ergo et modus ille includit totum conceptum substantiæ, et de illo redit quæstio, an distinguatur ex

natura rei ab ente, vel non; nam si non distinguitur, idem dici poterit de substantia; si vero distinguitur, oportebit illum resolvere in alios duos conceptus ex natura rei distinctos, et sic in infinitum procedere. Posset huic argumento responderi, negando bimembrem partitionem in principio positam, scilicet, ens distingui a substantia tanquam partem a parte, vel tanquam partem a toto; sed ut simplicem conceptum communem a simplici conceptu particulari, ita ut communis in particulari includatur, quamvis non e contrario. Sed, quamvis hæc responsio verum fortasse summat, ut inferius latius exponemus, tamen ab ea manifeste sequitur non posse esse distinctionem ex natura rei inter conceptum entis, prout existentem realiter in suis inferioribus, et illa. Nam si conceptus inferior, verbi gratia, substantiæ, est simplex, ita ut non possit resolvi in duos conceptus inter se ex natura rei distinctos, quomodo potest intelligi quod in eo sit distinctio ex natura rei inter ipsum, et aliquid in illo inclusum? Igitur hoc ipsum satis declarat, hunc distinctionis modum non esse in rebus ipsis actualiter, sed solum ut in fundamento, per rationis autem præcisionem consummari.

10. *Secunda ratio.* — Secundo, conceptus entis non solum a creaturis, sed etiam a Deo præscinditur; sed in Deo non distinguitur ex natura rei conceptus entis, ut sic, a conceptu talis entis, scilicet, increati vel infiniti; ergo neque in cæteris entibus. Major constat ex dictis, et minor etiam est certa, tum ex summa Dei simplicitate, nam si in eo esset aliqua distinctio ex natura rei, non esset summe simplex; tum etiam quia alias daretur in rebus aliqua ratio realis ex natura rei distincta ab omnibus aliis, ex se et natura sua prior Deo, ut Deus est, scilicet, illa ratio entis, quæ in Deo esset distincta a ratione Dei; hoc autem est impossibile quia Deus, ut Deus, essentialiter est primum ens, et duratione, et perfectione, et natura. Denique, quia illam ratio entis, quæ in Deo est, essentialiter habet divinas proprietates, ut esse independentem et increatam; unde etiam secundum illam rationem entis prout est in re, infinite distat Deus a creaturis. Quibus argumentis Soncinas, lib. 4 Metaph., q. 2, contendit probare, ens non dicere conceptum objectivum præcisum, sed probant de præcisione secundum rem, non tamen de præcisione secundum rationem. Prima vero consequentia argumenti probatur, quia,

licet conceptus inferiores enti in creaturis non sint æque simplices conceptui Dei, et ideo videri possit dispar eorum ratio, tamen in præsentia est eadem, tum quia, si rationes in principio factæ ostenderent distinctionem ex natura rei inter ens et inferiora, eandem omnino ostenderent in Deo, nam eodem modo applicari possunt, ut in solutionibus patebit; tum etiam quia respectu entis, ut sic, etiam inferiores conceptus creaturarum sunt simplices, et in eis non potest intelligi aliqua realitas prior natura, quam sit propria uniuscujusque entitas secundum determinatam rationem ejus. Quomodo enim concipi potest ut in substantia sit realiter seu ex natura rei prior aliqua entitas sub ratione entis, quam sub ratione substantiæ?

11. *Tertia ratio.* — Ultimo argumentor, quia sola distinctio conceptuum nostrorum, quibus aliquid concipimus per modum communis et particularis, non indicat sufficienter distinctionem ex natura rei in re concepta; ergo neque illam indicat in conceptu entis respectu inferiorum; ergo nulla est talis distinctio. Hæc secunda consequentia patet, quia nullum aliud excogitari potest indicium aut vestigium talis distinctionis, quæ non solum sine sufficiente, verum etiam sine cogente ratione asserenda non est, quia, et in universum loquendo, distinctiones non sunt multiplicandæ sine causa, et præsertim ac specialiter hæc, quæ vix mente concipi potest. Prima vero consequentia patet, quia non est major ratio de conceptu communi et particulari in ente, quam in reliquis; imo in ente propter transcendentiam suam est minor distinctionis ratio. Primum vero antecedens patet imprimis in rebus divinis tantum, nam conceptus personæ divinæ communis est tribus divinis personis, quæ in ea communi ratione conveniunt, et in propriis distinguuntur, et tamen in unaquaque earum ratio personæ et ratio talis personæ non distinguuntur ex natura rei, sed ratione tantum. Deinde patet etiam in rationibus communibus Deo et creaturis, ut fere jam explicatum est in ratione entis prout in Deo existit. Et declarari etiam potest in ratione sapientiæ, verbi gratia, in qua conveniunt aliquo modo sapientia creata et increata, et tamen neque in increata sapientia distinguuntur ex natura rei, communis ratio sapientiæ, et propria talis sapientiæ, propter summam simplicitatem et perfectionem ejus; neque etiam in sapientia creata possunt illæ duæ rationes ex natura

rei distingui, quia, quantumvis præscindas rationem sapientiæ, si illam consideres in re existentem in sapientia creata, intelliges illam intrinsece creatam, et consequenter in re ipsa indistinctam, et minime præcisam ex natura rei ab illo modo, quo determinatur ad esse sapientiæ creatæ; alioqui oporteret intelligere in sapientia creata rationem aliquam realem sapientiæ, quæ non solum secundum rationem, sed etiam secundum rem abstraheret a ratione creatæ et increatæ, quod et absurdissimum est, et mente concipi non potest, quia quidquid est entitatis in sapientia creata, est factum et dependens. Tandem idem ostendi potest rationibus communibus solis rebus creatis, quod late præstabimus infra, de universalibus disputantes; nunc breviter declaratur, quia possunt ex subtilitate et modo concipiendi humani intellectus hi conceptus superiores et inferiores infinitis modis variari et multiplicari; signum ergo est, id non semper fundari in distinctione quæ sit in rebus, sed in modo concipiendi nostro, supposito aliquo fundamento similitudinis, convenientiæ, aut eminentiæ ipsarum rerum; alioqui oporteret fingere in unaquaque re infinitos modos ex natura rei distinctos, quibus in se plene constituatur, et ab aliis plene distinguatur. Quod uno vel alio exemplo declaratur, nam sensus communis, verbi gratia, habet vim percipiendi objecta omnium sensuum externorum; potest ergo abstrahi communis conceptus visui, et interiori sensui, scilicet, sensus perceptivi coloris, et alius communis auditui et sensui communi, scilicet, sensus perceptivi soni, et sic de reliquis. Quis autem dicat in sensu communi ex natura rei distingui vim percipiendi colorem vel sonum inter se, aut vim sentiendi in communi distingui in eo sensu a propria vi et modo quo attingit sua objecta, et non potius esse ibi unam simplicem virtutem, quæ attingit omnia illa objecta, quam intellectus inadæquate concipiens comparat cum aliis rebus, et sic abstrahit conceptus communes, non re, sed ratione distinctos. Idem est in luce solis, quatenus et virtutem habet illuminandi, in qua convenit cum splendore ignis, et calefaciendi, in qua convenit cum calore, et exsiccandi, in qua convenit cum siccitate, et ab his omnibus potest intellectus varios conceptus abstrahere, quos omnes in luce ex natura rei existimare distinctos, frivolum est, et sine fundamento,

Argumentorum solutiones.

12. *Ad primum respondetur.* — Ad argumenta ergo in principio posita respondetur, primum in genere, in illis omnibus esse magnam æquivocationem argumentando a ratione objectiva, ut præcisa ab intellectu, ad illam prout est in re, et attribuendo rebus ipsis quod solum per denominationem extrinsecam convenit rationibus conceptis ac præcisis, ut sunt sub tali consideratione ac præcissione intellectus. Et hoc est maxime considerandum in his omnibus argumentationibus, quæ solum in modo loquendi et concipiendi fundantur. Nos enim, sicut concipimus, ita loquimur; unde sicut conceptus nostri, etiamsi veri et non falsi sint, non tamen semper sunt adæquati rebus ipsis, ita etiam voces sunt commensurate conceptibus nostris, et ideo cavendum est ne modum concipiendi nostrum transferamus ad res ipsas, et propter diversum loquendi modum existimemus esse distinctionem in rebus, ubi vere non est.

13. *Ad primum ergo respondetur negando primam consequentiam,* nam ratio entis dicitur esse eadem in re, quæ est in mente, quia revera omnia entia habent in re eam similitudinem et convenientiam, sub qua intellectus illa concipit, cum concipit ens, et quia hic modus concipiendi ens est inadæquatus respectu entium, prout sunt in re, ideo dicitur ratio entis sic concepta, non includere determinatos modos entium, in qua locutione jam non est sermo de ratione entis absolute, et ut in se est, sed ut est sub denominatione intellectus; unde perinde est ac si diceretur, per illum conceptum non considerari ens sub expressis rationibus inferiorum entium, sed solum communi et inadæquato conceptu, et ideo non recte infertur, quod etiam in re ipsa ratio entis prout est in singulis entibus non includat proprias rationes seu modos eorum; posset etiam distingui major propositio assumpta, scilicet, rationem entis eandem esse in re, quæ mente concipitur; est enim eadem realiter, non tamen ratione, et hoc satis est ut in re possit includere proprias rationes inferiorum entium, quamvis, ut concepta præcise illas non includat; sicut sapientia divina eadem est in re, quæ mente concipitur, quamvis ut mente concepta, non intelligatur includere justitiam, quam in re ipsa essentialiter includit, quia, quod ut concepta non includat, solum est quod non expresse et di-

stinete consideratur ut includens illam, conceptu illo præcise, non negativo.

14. *Ad secundum.* — Ad secundum recte ibi responsum est, rationem entis in substantia non esse separabilem a substantia, et similiter in accidente, et hinc potius colligi identitatem et indistinctionem ex natura rei, quia quæ ita se habent in re, ut nec realiter distinguantur, nec unum ab alio separari possit, neque e converso, non est cur in re ipsa distinguantur, nisi aliunde sit aliquod sufficiens principium distinctionis, quod in præsentente nullum invenitur. Unde ad replicam respondetur, rationem entis, quæ in substantia reperitur, non reperiri eandem secundum rem in accidente, neque e converso, sed solum eandem secundum rationem, id est, secundum quamdam convenientiam et similitudinem, quam potest ratio per modum unius præcise concipere; et ad hoc satis est quod hujusmodi ratio, quæ hoc modo ut communis concipitur, secundum rationem distincta sit a propriis rationibus substantiæ et accidentis. Quod enim est proprium rei infinitæ, solum est ut eadem numero res sit communicabilis multis rebus realiter distinctis, per identitatem perfectam cum omnibus et singulis earum, quamvis earum quælibet incommunicabilis sit. Quod vero eadem res, quæ in se est realiter simplex, id est, non composita ex gradibus ex natura rei distinctis, sit realiter incommunicabilis alteri, cum qua habet aliquam similitudinem et convenientiam, ratione cujus concipiatur in eis aliqua ratio communis utrique, hoc non excedit perfectionem rei finitæ; imo in qualibet re quantumvis imperfecta aliquid hujusmodi reperiri potest.

15. *Ad tertium.* — Ad tertium respondetur primo, substantiam in re ipsa ex eodem esse ens, ex quo est substantia, et e converso, nimirum per suam intrinsecam naturam, et entitatem quam in re habet; et idem est, servata proportione, in accidente. Quocirca in eodem sensu, non ex eodem substantia est ens ex quo accidens, neque e converso, nam accidens est ens per entitatem accidentalem, et in ordine ad substantiam; substantia vero est ens per entitatem substantialem, et in se absolutam ab ordine seu habitudine ad subjectum, neque hoc modo (in eodem sensu loquendo) accidens et substantia sunt unum in ratione entis, prout in re ipsa constituuntur. Secundo dicitur, si non loquamur secundum rem, sed secundum rationem præcipientem, sic substantiam non ex eodem esse substan-

tiam, ex quo est ens, ex eodem (inquam) secundum rationem; ex hoc vero sensu solum potest concludi, rationem entis et substantiæ distingui ratione in ipsa substantia, et rationem similiter entis et accidentis in accidente. Atque eodem modo substantia et accidens solum dici possunt ex eodem constitui in ratione entis, eo modo quo in illo conceptu unum sunt, scilicet secundum rationem. Unde solum potest concludi, rationem illam communem utrique per intellectus præcissionem distingui a propriis earum.

16. *Quomodo possit eadem entitas per eandem simplicissimam rationem convenire et differre.* — Ad quartum, quibusdam videtur impossibile ut idem secundum rem absque ulla distinctione ex natura rei, quam in se habet, possit esse principium seu fundamentum convenientiæ et distinctionis ab alio, propter argumentum factum. Alii vero putant hoc quidem repugnare in convenientia univoca, non vero in analogia, quod nobis satis esset. Ego vero existimo, etiam in convenientia univoca id non repugnare, ut patet exemplis, tum in divinis, tum in creatis. Nam Pater et Filius univoce conveniunt in ratione personæ; quis enim negabit ibi aliquam unitatem, et convenientiam, aut affirmabit illam esse analogam, cum in ratione personæ tam perfecta sit una sicut alia? et tamen in singulis personis nulla fingi potest ex natura rei distinctio inter distinctionis et convenientiæ fundamentum. Eadem enim paternitas in se simplicissima in sua entitate relativa distinguitur realiter a filiatione, et convenit cum illa in communi ratione relationis seu personalitatis; estque similis quasi genericæ, et dissimilis quasi specificæ, quamvis in ea hi gradus seu conceptus ex natura rei non distinguantur. In creaturis, quantitas et qualitas (ut est probabile) univoce conveniunt in ratione accidentis, et tamen in unaquaque earum ratio accidentis non distinguitur ex natura rei a propria, ut infra latius dicitur; et idem existimo esse de omnibus speciebus respectu suorum individuorum, ut suo loco dicitur. Ratio vero est, quia, si distinctio et convenientia sint diversorum ordinum, non repugnat in eodem fundari; sic enim una non involvit negationem alterius, imo quodammodo illam requirit. Ita vero est in præsentibus; nam distinctio est realis, convenientia autem secundum rationem tantum, et ideo non repugnat ut duo simplicia, quæ secundum rem sunt realiter primo diversa, secundum ratio-

nem habeant unitatem fundatam in reali similitudine vel convenientia, quam inter se habent. Ea enim, quæ in re diversa sunt, in eo ipso in quo distinguuntur, possunt esse similia: quin potius similitudo intrinsece postulat distinctionem secundum rem cum aliqua unitate rationis, seu formali, aut fundamentali, nam idem proprie non est sibi ipsi simile. Quod si hæc convenientia vel similitudo sit imperfecta, qualis est in analogia entis, et similibus, facilius intelligitur quomodo possint res inter se, quantumvis primo diversæ, habere nihilominus aliquam imperfectam convenientiam; non enim dicuntur primo diversæ, quia nullo modo inter se similes sint, hoc enim in nullis rebus vel rationibus realibus reperiri necesse est, sed quia se ipsis primo distinguuntur; cum qua distinctione stat prædicta imperfecta convenientia. Cujus rei exemplum est in Deo, in quo nulla distinctio graduum ex natura rei excogitari potest; unde illa simplicissima natura per se ipsam est prorsus distincta a natura creata; et tamen simul est principium alicujus convenientiæ analogæ et secundum quid cum eadem: hæc ergo duo non repugnant.

17. *Ad ultimam confirmationem,* responsio patet ex dictis. Jam enim dictum est rationem substantiæ et entis in substantia esse quidem eandem omnino secundum rem, differre tamen ratione, et priori consideratione habere in substantia eandem rationem essentialem, ratione tamen diversam, et idem est de ratione entis et accidentis prout in accidente reperitur; e contrario vero accidens et substantia inter se comparata, dicuntur habere in ratione entis essentialem rationem eandem secundum rationem tantum, non secundum rem, et ideo in omnibus illationibus in ea confirmatione factis committitur æquivocatio, non distinguendo diversas rationes et modos convenientiæ et distinctionis.

SECTIO IV.

In quo consistat ratio entis in quantum ens, et quomodo inferioribus entibus conveniat.

1. *Quid entis nomine intelligat Avicenna.* — Cum dictum sit ens dicere unum conceptum objectivum, oportet in quo ejus formalis seu essentialis ratio consistat, breviter declarare, saltem per descriptionem aliquam, aut terminorum explicationem; nam, cum illa ratio sit abstractissima et simplicissima, proprie